
Bilaga 13 till LU 90:

Kunskapsbildning för strukturell förnyelse

Lennart Ohlsson analyserar i *Kunskapsbildning för strukturell förnyelse* (bilaga 13 till LU 90) teknikernas och ekonomernas strategiska betydelse för strukturförnyelse och tillväxt under 1990-talet. Vidare studeras det svenska näringslivets behov av tjänstemän med olika typer av utbildning. Studien består av sju kapitel, av vilka kapitel 1 är inledning och kapitel 7 är sammanfattning och slutsatser. Det är en välskriven rapport, rik i datamaterialet som är bearbetat på ett professionellt sätt, lättbegriplig och logisk i sin uppläggning.

I inledningen konstaterar författaren att Sveriges utrikeshandel har en sammansättning som mer liknar ett lågt än ett högt utvecklat industriland. Dessutom är det mycket bekymmersamt att andelen FoU-baserade produkter i produktion och export är den lägsta bland industriländerna.

Kapitel 2 beskriver de olika näringsgrenarnas utbildningsintensitet. Sverige har världsrekord när det gäller andelen av de högskoleutbildade som sysselsätts inom offentlig sektor (71 procent). Denna siffra blir än mer anmärkningsvärd när man tänker på att andelen högskoleutbildade i befolkningen är endast 15 procent. Detta visar att det privata näringslivets tillväxt och strukturförnyelse är beroende av

kunskapskapitalets användning och effektivitet i den offentliga sektorn. Svaret på frågan om en långsam tillväxt i offentlig sektor skulle underlätta kunskapsöverföring till det privata näringslivet ges i avslutningskapitalet.

Kapitel 2 är ett av de bästa i rapporten. Uppläggningsen är pedagogisk, presentationen av data är systematisk och icke så tröttsam som det brukar vara i liknande studier, analysen och slutsatserna är logiska och korrekta.

Kapitel 3 analyserar industrins specifika användning av de tekniker och ekonomer som är dess strategiska arbetskraftsresurser. I både konkurrensutsatta och icke konkurrensutsatta arbetsintensiva sektorer dominerar ekonomerna medan teknikerna är strategiska för immateriellt och materiellt kapitalintensiva sektorer. Efterfrågeförändringar för ekonomer och tekniker beror dels på sektorernas framtida betydelse, dels på automatiseringstakten i dessa sektorer. Ohlsson hävdar att trots den långsamma strukturförnyelsen har efterfrågan på tekniker stigit markant och beräknas stiga även i framtiden. Den kroniska bristen på högskoletekniker förstärker hans argument. Efterfrågan på ekonomer beräknas stiga i en lägre takt, särskilt inom de expansiva sektorer som är tekniskt intensiva. Företagens internationalisering kommer att öka användning av ekonomer. Jag skulle vilja här betona det som författaren skriver i slutet av detta kapitel, nämligen att ett sådant scenario helt och hållet beror på om en önskvärd strukturförnyelse kommer till stånd. Denna strukturförnyelse beror i sin tur av hur snabbt resurser kan omfördelas mellan sektorer som är lönkänsliga, sektorer som är eller blir konkurrensutsatta och sektorer som har kostnadsfördelar i ett höglöneland som Sverige.

Kapitel 4 analyserar de teknologiska och funktionella orsakerna till skillnaderna i industrisektorernas arbetskrafts-användning. Det är teknologin som styr

hur företagen skall specialisera sig inom sina sektorer på produkter eller funktioner med olika egenskaper. Som bekant avspeglar specialiseringen ett lands komparativa fördelar och därmed omsättningen av de olika verksamheterna. Det är viktigt att kunna veta exempelvis hur en ogynnsam specialiseringsutveckling kan påverka utbudet av högskoleutbildade tekniker och ekonomer. Teknikerna är en mer strategisk resurs för industri än ekonomerna konstaterar Ohlsson. De används i fler befattningar och funktioner samt med högre intensitet i de tre immateriellt och materiellt kapitalintensiva sektorerna. Även i många arbetsintensiva sektorer där ekonomer dominerar, är teknikernas betydelse viktig därför att dessa sektorer grundar sin konkurrenskraft på specialisering på nischbetonade produkter eller på en kontinuerlig förändring av produktionsinriktningen. Beträffande forsknings- (F) och kunskapssektorernas (K) framtidsperspektiv måste man först klara av K-sektorns akuta behov av civil- och mellaningenjörer samt yrkesarbetare. Dessutom kommer, förhoppningsvis, en snabb kommersialisering i inhemsk produktion av de FoU-resultat som frambringats genom 1980-talets höga FoU-investeringar att innebära ökade behov av samma kategori tekniker och inte enbart av forskarutbildade.

Nästa kapitel redogör för Sveriges omvärldsvillkor under 1990-talet i form av olika scenarier och politiska strategier. Industrins tänkbare behov av tjänstemän med olika utbildningar är direkt kopplade till dessa. Vidare blir det möjligt att diskutera olika regionala strukturomvandlingsförlopp som kan uppkomma av detta. Efterfrågan på tekniker och ekonomer, exempelvis, samt den regionala omvandlingen beror förstås på om en långsam eller en snabb tillväxt och strukturförnyelse kommer till stånd. Ohlsson räknar försiktigt med att den industriella tillväxten för det EG-optimistiska scenariot kan bli 3 procent årligen under den bevarande stra-

tegin, respektive 6 procent under en förnyelsestrategi. Här blir man åter påmind om kopplingen mellan strukturförnyelsen och bristen på tekniker, eftersom en fortsatt teknikerbrist inte kan leda till någon stor strukturförnyelse. Detta skulle innebära att svensk industri får fortsätta att arbeta med tekniker som har en låg utbildningsnivå i förhållande till företagets behov, eller försöka rekrytera tekniker från andra länder. Detta försök tycks inte bli lyckosamt särskilt när man betänker att de svenska teknikerlönerna är ganska låga internationellt sett.

Kapitel 6 analyserar på samma sätt tjänstesektorns användning av framför allt tekniker och ekonomer. Förhållandet till EG är även i detta kapitel avgörande i analysen eftersom man kommer att möta en intensifierad utländsk konkurrens. Samtidigt ökar konkurrensen mellan industri och tjänstesektor om utbildad arbetskraft. För den integrerade byggindustrin som är kunskapsintensiv räknar författaren med en ökande efterfrågan på gymnasie- och högskoleutbildade ingenjörer och ekonomer. För uppdragssektorn betyder internationaliseringen en ökning av ekonomer efterfrågan särskilt vid nettoexport av sådana tjänster, medan för tekniker räknar han med en förflyttning från industrin till denna sektor. Bilden ser mycket ljus ut för svenska tekniker om en ordentlig marknadsöppning inträffar inom EG och öststaterna. För transportsektorn bedömer han ökande efterfrågan för ekonomer och tekniker, särskilt för personer med goda kunskaper i språk och logistik. Speditions- och mäklarverksamhet samt flyget räknas som vinnare. Slutli-

gen, beträffande finanssektorn är effekterna motsatta. Å ena sidan räknar han med en minskning av efterfrågan på ekonomer och tekniker om de svenska bankerna möter konkurrens från större och bättre internationaliserade banker. Å andra sidan kan en ökad tjänsteexport, särskilt inom försäkringssektorn där svenska företag har varit framgångsrika inom EG och USA, medföra en ökad efterfrågan på framför allt ekonomer, jurister och matematiker.

Avslutningsvis påpekar författaren återigen den offentliga sektorns låga effektivitet och dess effekter på landets ekonomi. I likhet med de flesta andra kommer han heller inte med nya siffror utan diskuterar på ett enkelt och pedagogiskt sätt de negativa effekterna av en bevarandestrategi. Som exempel skriver han att en tioprocentig nedsättning i de högskoleutbildades "kapacitetsutnyttjande" i den offentliga sektorn motsvarar en fjärdedel av hela den privata sektorns kår av högskoleutbildade. Detta motsvarar nästan den dubbla examinationskapaciteten för civilingenjörsutbildningarna under ett helt decennium! Det är därför viktigt att både skolning och användning av högutbildade sker på ett effektivt sätt. En tidigare skolstart exempelvis borde snart införas i Sverige.

Författaren är att gratulera till denna studie. Förhoppningsvis blir den läst av många.

Fil dr
CHRISTOS PAPAHRISTODOULOU
Nationalekonomiska institutionen
Uppsala universitet